

Svetootačko pravoslavlje

Nikolaj Novikov

Put isihazma

Svetootačko bogoslovlje

To je otelotvorenje svetootačke istočno-hrišćanske bogoslovske tradicije. Postignuće u praksi same suštine i srži pravoslavnog učenja o spasenju. Ovo je realizacija onog što čini istinski smisao i cilj religioznog života hrišćanina, a upravo - ostvarenje na delu svetootačkog učenja o oboženju.

Učenje Svetih Otaca izlaže bogootkrivene istine iz oblasti dogmatike i asketike, potvrđene na Vaseljenskim saborima. Izvor otkrivenih istina je Sveto pismo, a saborni ciklus Crkve sačuvao ih je kao Sveto Predanje.

Značenje ovih istina sveti oci tumače kroz sozercateljno bogoopštenje, uz blagodat Svetog Duha. Ovi Oci su instrumenti Svetog Duha i „provodnici“ božanske volje. Sam Gospod uzdiže ih na ovu svetu službu u potrebno vreme.

Svetootačko bogoslovlje je bogoslovlje oboženja. Ono se s pravom naziva i vizantijskim naučnim bogoslovljem, bogoslovljem epohe Vaseljenskih sabora.

Svetootačko bogoslovlje oboženja naziva se bogoslovljem bogoviđenja kao i bogoslovljem živog bogoopštenja. Ideja oboženja je glavna ideja pravoslavlja i predstavlja neophodan uslov svetootačke soteriologije (učenja o spasenju).

Sveti oci prenose *sozercateljno* bogoslovlje: jedino oni koji su utvrđeni u sozercanju mogu biti bogoslovi. To je suštinski različito od intelektualne akademske rasprave u zapadnoj teologiji i racionalizma latinske skolastike.

Čovek je prvobitno predodređen za dar oboženja. To je njegov prirodni logos podobnosti Božije, po kome je stvoren. Glavni instrument unutarnjeg podviga je metod isihazma, direktan put i praksa obožujuće blagodati.

Kako praksa napreduje, unutarnji podvig vodi do stanja bestrašća, kada se čovek uz kombinaciju delanja i sozercanja uzdiže na natprirodni nivo bića.

To je celovit sistem, metod skladnog razvoja na svim nivoima: magistralni put ka pročišćenju i prosvetljenju duše i sticanju obožujuće blagodati. Put do najvišeg stanja bestrašća, živog zajedništva sa Bogom i oboženja čoveka.

Oci pravoslavlja

Temelji učenja o oboženju dati su u božanskim otkrovenjima Novog zaveta. Nakon perioda apostola, u 2. i 3. veku Kliment Aleksandrijski i Irinej Lionski govore o oboženju i daju osnovu za buduću bogoslovsku građevinu.

Sv. Irinej postavlja tezu: spasenje jeste - oboženje. To će kasnije razraditi Atanasije Veliki i Grigorij Bogoslov. Osnove ovog učenja oblikovale su se u 4. veku, a do 6. veka vizantijska bogoslovija bila je u potpunosti formirana.

Svete Oce pravoslavlja čini grupa asketskih svetitelja u doba Vaseljenskih sabora, koji su dali klasični bogoslovski sistem svetootačkog pravoslavlja, u najčistijem i punom obliku. Dali su i asketski put ka oboženju: praktičan metod za sticanje nestvorene božanske energije kroz lični unutarnji podvig.

Atanasije Veliki i Kapadokijci: Grigorije Bogoslov, Grigorije Niski i Vasilije Veliki daju temelje hristologije, soteriologije i antropologije. Vasilije Veliki daje osnove asketskog bogoslovlja i monaškog života (4. v.). Jovan Zlatousti pruža egzegezu i uči moralnoj strani hrišćanskog života.

Asketsko učenje sozercanija tzv. „pustinjske bogoslovije“ razvija grupa izuzetnih asketa unutarnjeg podviga. Sv. Makarije Veliki Egipatski nije samo praktičar, već i prvi veliki teoretičar unutarnjeg delanja (4. vek).

Varsonofij Veliki (6. vek) je veliki sozercatelj, koji razrađuje praktična pitanja askeze. Slede Sv. Jovan Sinajski Lestvičnik i Sv. Isaak Sirin (7. v.), čiji spisi predstavljaju svojevrstnu asketsku bibliju i pravu školu isihazma.

Spisi Sv. Dionisija Areopagita značajno utiču na tok bogoslovske misli. Sv. Maksim Isповednik razvija hristologiju i doktrinu oboženja (7. v.), dok Sv. Jovan Damaskin (8. v.) sistematizuje sav raspoloživi teološki materijal.

Simeon Novi Bogoslov (10-11. v.) veliki praktičar i sazercatelj, obogaćuje bogoslovske i asketske aspekte učenja, postavlja isihazam kao magistralni put Bogopoznanja i dokazuje da svaki hrišćanin može dostići stanje oboženja. Sumirao je eru Vaseljenskih sabora i hiljadugodišnji rad svetootačke misli.

Najzad, svetootačku tradiciju zaokružuju dva svetitelja-velikana 14. veka: Sv. Grigorije Sinaït i Sv. Grigorije Palama. Sv. Sinaït primenjuje u praksi učenje o unutarnjem delanju, koje vodi oboženju. Osnovao je brojne manastire isihastičkog tipa, propovedao umno delanje i pružao praktičnu pouku.

Po Grigoriju Bogoslovu, rasuđivati o Bogu mogu oni koji su se očistili uz unutrašnji asketizam i provode život u sozercanju: „Najveća bogoslovija je - poznanje Boga, i ona se otkriva u sozercanju, koje znači sjediniti se sa Bogom“.

Sv. Grigorije Palama pružio je sintezu božanski otkrivenih ideja i doveo ih do dogmatskog savršenstva. Učenje o oboženju dobija svoje najpotpunije bogoslovsko osmišljavanje, a istovremeno je kanonizovan status isihastičkog metoda unutarnjeg delanja, kao magistralnog puta pravoslavnog asketizma.

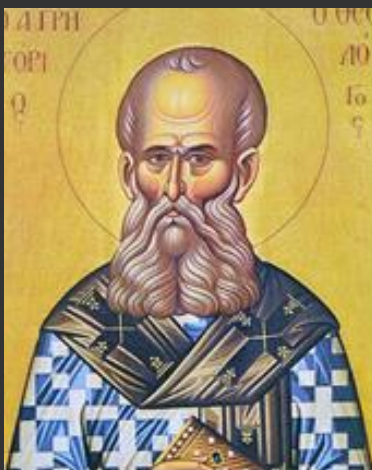
U tradiciji Crkve Sveti Grigorije Palama prepoznat je kao četvrti teolog. Predanje ga povezuje sa velikom trijadom najuzvišenijih svetitelja, koju čine Sv. Jovan Bogoslov, Sv. Grigorije Bogoslov i Sv. Simeon Novi Bogoslov.

Božanska istina se shvata samo u blagodatnom iskustvu, kada se Bog otkriva čoveku silom Svojih nestvorenih energija. Istinska teologija je prosvetljenje Svetim Duhom. Nikakva ljudska mudrost niti nauka ne može dovesti do ovoga.

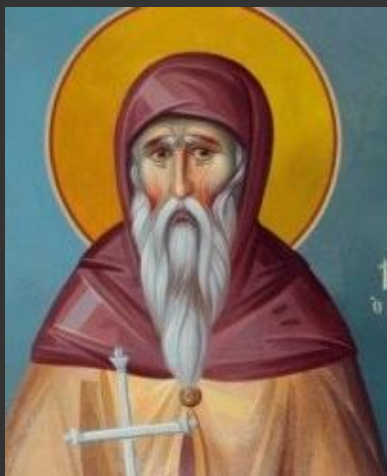
Iskustvo sozercateljske molitve dalo je svetim ocima posebnu moć znanja, moć blagodatnog prosvetljenja. U poređenju sa običnim metodama, sozercanje je potpuno poseban put znanja, koji prevazilazi granice ljudskih mogućnosti.

Sozercateljna sposobnost se ne stiče razvojem mentalnih ili psihičkih moći. Sozercateljno znanje Istine je poseban dar Božanske blagodati. On se stiče na putu spajanja asketskog podviga sa podvigom umnog i srčanog delanja.

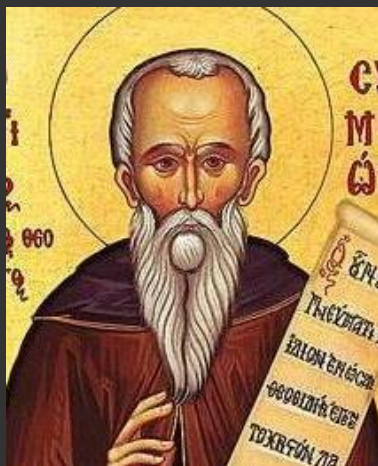
Svi ovi svetitelji bili su istinski sozercatelji. Svoje znanje dobijali su iz prvobitnog izvora, iz usta Božjih, u direktnom molitvenom otkrovenju. Kroz službu ovih asketa, nekad i po cenu života, podignuta je monumentalna građevina svetootačkog bogoslovlja, koju je čovečanstvo dobilo u nasleđe.

Grigoriје Bogoslov

Jovan Lestvičnik

Simeon Novi Bogoslov

Grigoriје Palama

Oci pravoslavlja

Prototip puta isihazma Sveci oci nalaze još u Starom Zavetu:

U raju je Bog dao čoveku umnu i sozercateljnu molitvu... prvi čovek je bio u umno delatnoj i blagodatnoj molitvi... u živom viđenju Boga.

U starozavetnoj eri monasi začetnici su proroci Ilija i Jovan Krstitelj.

Među prvim isihastima je Deva Marija, ona je od malih nogu u neprestanoj molitvi (bezmolvie) i bogopoznanju. Primer njenog podvižništva pokazuje da je suština monaškog delanja - unutarnja molitva, koju um vrši u srcu.

U vreme apostola, moglo bi se reći da su svi hrišćani živeli kao monasi i askete podvižnici. Zbog ovog, nije bilo potrebe za povlačenje u pustinju.

Podvižnički život koji je Hristos ponudio namenjen je svima, pre svega laicima, pošto u jevanđelskim događajima nema monaha. Prvi hrišćani su srčanom molitvom postigli očišćenje srca-uma i stekli dar viđenja Boga.

Od utemeljenja Crkve, svetootačko Predanje prenosi metod „tajnog učenja“ (najstariji sinonim za Isusovu molitvu uma i srca), koja treba da ostane neprimećena, što je ispunjenje Hristove zapovesti „Ne dajte sveto psima“.

Ova unutarnja askeza se dve hiljade godina obogaćuje iskustvom generacija hrišćana. Ona stiže jedinstvene oblike i odrednice u skladu s epohom, kao i sa etničkim i kulturnim karakteristikama svojih nosilaca i stvaralaca.

Uz poznate primere ovog razvoja, pored Egipta, Sinaja, Sirije, Palestine, vizantijskih i atonskih meandera, tu je Gruzijaska planinska pustinja kao i balkansko-slovenska linija: srpska, bugarska i rumunska škola isihazma.

Rusija isihazam usvaja istovremeno sa primanjem hrišćanstva. Početak je u Kijevskim pećinama, od Svetog Antonija, koji 1028. stiže sa Svete Gore. Rusija je bila pokrivena mrežom zabačenih manastira i pustinijskih kelija.

Bez obzira na geografsku posebnost, učenje unutarnjeg delanja čini glavni tok u duhovnoj tradiciji Pravoslavlja. Sveta tradicija nikad ne prestaje.

Bogoslovlje sozercanja

Po Grigoriju Bogoslovu, rasuđivati o Bogu mogu oni koji su se očistili uz unutrašnji asketizam i provode život u sozercanju: „Najveća bogoslovlja je - poznanje Boga, i ona se otkriva u sozercanju, koje znači sjediniti se sa Bogom“.

Istinska teologija je plod otkrovenja koja sozercatelji primaju u direktnoj zajednici sa Bogom. I Oci Crkve poistovećuju pojmove teologa i bogovidca. Samo onaj ko je video Boga i sjedinio se sa Njim, ima istinsko poznanje Boga.

Siluan Atonski definiše teologiju ne kao „rasuđivanje“ o Bogu, već kao „sozercanje i učešće u Božanskoj svetlosti“. Teolog je onaj „ko se u čistoj molitvi smatra dostojnim da dostigne sozercanje nestvorene svetlosti“.

Božanska istina se shvata samo u blagodatnom iskustvu, kada se Bog otkriva čoveku silom Svojih nestvorenih energija. Istinska teologija je prosvetljenje Svetim Duhom. Nikakva ljudska mudrost niti nauka ne može dovesti do ovoga.

Iskustvo sozercateljne molitve dalo je svetim ocima posebnu moć znanja, moć blagodatnog prosvetljenja. U poređenju sa običnim metodama sozercanje je potpuno poseban put znanja, koji prevazilazi granice ljudskih mogućnosti.

Sozercateljna sposobnost se ne stiče razvojem mentalnih ili psihičkih moći. Sozercateljno znanje Istine je poseban dar Božanske blagodati. On se stiče na putu spajanja asketskog podviga sa podvigomumnog i srčanog delanja.

O stanju unutarnjeg mira i uronjenosti u isihiju, Isaak Sirin kaže:

Kada se u umnom sozercanju misli smire, u natprirodnom mirnom odmoru tada um počinje da razmišlja o tajnama. Tada Sveti Duh počinje da otkriva nebeske stvari umu, i Bog obitava u njemu i vaskrsava u njemu plodove Duha.

Palama navodi vidovnjake tajni iz loze otaca osnivača: Atanasije Veliki, Grigorije Bogoslov, Vasilije Veliki, Grigorije Niski, Jovan Zlatousti, Jovan Damaskin, Simeon Novi Bogoslov. Palama se uzdigao do najvišeg neporočnog bogoslovlja putem neprestane molitve, stanja umne tišine, smirenja i plača.

Sindrom praroditeljskog pada

Božjom voljom, sedište mentalne energije novostvorenog Adama bilo je u gornjem delu duhovnog srca, gde obitava naš suštinski princip, ljudski duh. Um i Duh, suština i energija, bili su sjedinjeni u taj duhovni centar čoveka.

Ujedinjen sa duhom, um je organ duhovne veze sozercanja, bogoopštenja i bogopoznanja; provodnik blagodati kojom Bog obožuje ljudsko stvorenje. Čovek je povezan s Bogom, koji je Duh. Otud mogućnost živog susreta sa Bogom.

Bog je čoveku dao dva nezavisna principa: um i razum. Sedište uma je u duhovnom srcu, a razuma u predelu mozga. Intelekt je aparat za razumevanje materijalnog sveta, dok je um nešto sasvim drugo - organ opštenja s Bogom.

Parabola o praroditeljskom padu daje prelomnu tačku u statusu prvih ljudi. U rajskom okruženju bez tragova ikakvih negativnosti, čovek se spotakao i pao kad ni briga, ni strepnja, ni strasti još nisu zahvatile njegovu prirodu.

Čovek je pao iz „nepažnje“. Iz naivnosti, dobrodušnosti i lakovernosti proistekla je nemarnost za bezbednost duše. Eva je ušla u razgovor sa mišlju koju je usadio neprijatelj i koju nije uspela da odseče već na samom početku.

Posle Pada, um i intelekt gube nezavisnost i stapaju se u predelu glave. Dve bitno različite funkcije: bogopoznanje i poznanje sveta, viša i niža, dale su konglomerat u kojem ni jedno više nije funkcionisalo u potpunosti.

Kada je izgnan iz raja, čoveku je od Boga: data direktna zapovest da se čuva „glave zmije“. Čuvanje svojih misli je glavno oružje odbrane od neprijatelja.

Praroditelji nisu imali odbranu od pomisli, ali su imali sposobnost direktnog bodoopštenja. Međutim, mi danas nemamo ni jedno ni drugo - kako alat za odbranu od pomisli, tako ni privilegiju živog kontakta s Gospodom.

Ako je raj bila greška, mi smo pod vlašću sindroma niže ljudske prirode. Naši padovi dešavaju se kao i u slučaju Eve, svi mi ponavljamo njenu grešku. Svaki razgovor sa neželjenom pomisli za čoveka je zavodjenje koje vodi u greh.

U grešnom stanju, van prirodnog centra, čovekov um usmeren je ka spolja, a pažnja ka čulima. Um luta po spoljnjem svetu i reaguje na brojne stimulse.

Sa takvim lebdenjem misli, um postaje zavisan od štetnog uticaja sveta. Unutarnje, duhovne vrednosti zamenjuju se spoljim, čulnim. Tako se u ljudskoj prirodi odrazio pad u niže stanje bića. To je sindrom ljudskog oronuća.

Bez duhovne hrane, duša traži telesnu. Izgubivši izvor žive vode, ona poseže za veštačkim izvorima, prianjajući za materiju. Unutarnje, duhovne vrednosti zamenjuju se spoljim, čulnim. Snage duše postaju sile strasti.

I duša postaje okrenuta ka spolja, otvorena za sve uticaje spoljnjeg sveta. Strasti nastaju u duši kao plod neprekidnog lutanja uma. Kada se rode i dostignu zrelost, strasti se tada preobražavaju u greh, koji ugrožava čoveka.

Zaokupljen spoljnjim utiscima, čovek kao da izlazi iz sebe... U svetootačkim spisima, ovaj svekoliki „spoljnji čovek“ suprotstavljen je unutarnjem čoveku.

Um spoljnjeg čoveka skače od jedne stvari do druge... što dalje ide, gubi snagu, postaje zamagljen i nesposoban za ispravno rasuđivanje. Opisano stanje svesti naziva se praznina uma. Praznina misli dovodi do praznine srca.

To je sindrom zaborava svog Tvorca: nema osećaja straha od Boga, ni Božjeg prisustva. Čovekovo srce toliko je isušeno da je u njemu jedino - samoljublje. Spoljnji utisci i strasti kroz čula prodiru u dušu i potpuno obuzimaju prazno srce. Ovakva vrsta uzbuđenja osećaja znak je umrtvljenosti srca za Boga.

Ukoliko se ne vratimo prvobitnoj čistoti, nema ulaska u carstvo Božije. „Ništa nečisto neće ući u nebeski Jerusalim.“ Kad se naša nečistoća sretne sa Božanskom čistotom, sve što je nečisto u nama izgoreće u plamenu pakla.

Čovek je pao u neprirodno stanje i izgubio svoje sozercateljne sposobnosti. Njihovo vraćanje je povratak Bogu, i to je najveći izazov za svakog hrišćanina.

Da bismo očistili oskrnavljeno srce, treba se vratiti u njega i uništiti strasti: duševno-srčanim podvigom dejstvom molitve i silom blagodat.

Magistralni put

Glavni put dao je Hrist u jevanđelju, a nakon apostolskih otaca, oličuje ga loza svetih otaca Hrišćanin treba da pronađe glavni put pravoslavlja.

O podvigu pokajanja i umnog delanja Sveti oci kažu:

Pokajanje počivana na tri vrline: očišćenje pomisli, neprestana molitva i trpljenje pred tugom, što se postiže kroz umno delanje.

Svetootačko predanje govori o putu isihazma kao o magistralnom putu ka duhovnom savršenstvu, što je sama srž asketskog pravca u hrišćanstvu - unutarnje podvižništvo, unutarnje umno delanje i stanje svete tišine.

Ovaj put je celovit sistem i metod harmoničnog, sveobuhvatnog duhovnog razvoja, zasnovan na pravoslavnm bogoslovlju. On omogućuje da istovremeno vodimo duhovni rad na različitim nivoima, kao i razvoj u svim pravcima.

Ako nema unutarnjeg mira, onda ne može biti ni isihije. Anksioznost, unutarnji sukobi, briga, strah... sprečavaju ulaz u stanje početne isihije.

Isihija (tišina, mir) označava duševno ćutanje, kad sve pomisli utihnu i čovek se čistim umom obraća Bogu i uspostavlja živi kontakt s Njim. Glavno oruđe na putu je unutarnje umno delanje odnosno unutarnji podvig.

Unutarnji podvig jeste asketski put - uzan, skučen i strm, koji direktno i pouzdano vodi ka duhovnom savršenstvu, ka najvišem daru bogopoznanja. Prema novozavetnim stanovištima, put isihije je put ratnika Hristovog.

Sam put ka spasenju duše, put pokajanja, dat nam je kao kreativni zadatak. Lično pregnuće je strogo individualno, jedinstveno i posebno za svakoga. Pozvani smo na podvig, da naš život učinimo oličenjem Božjih zapovesti.

Duhovni uspon ka spasenju i savršenstvu određuje živi odnos čoveka sa Bogom i Duhom Svetim. U ovoj natprirodnoj sinergiji, čoveku je potrebna osetljiva duhovna intuicija da pronađe svoj put koji vodi do glavnog puta.

Spoljnji i unutarnji život

Osoba je definisana svojim mislima i željama, svojstavima uma i načinom života. Spoljnji život i unutarnji život čine različite vrste bića. Naš način života naziva se spoljnji život, mi smo uglavnom spoljnji ljudi, jer smo zavisni od spoljnjih okolnosti, ne samo telesnih, već i duhovnih vrednosti.

Molitveni život, čak i monaški zavet, ne mora značiti i unutarnji život. Po jevanđelju, svako ljudsko biće pozvano je od Tvorca na unutarnji život, a sam podvig vodi do duhovnog života i dalje do večno blagoslovenog života.

Bog je laika ostavio u svetu, uz porodicu... drugoga je doveo u manastir, a trećeg u pustinju. Svakome od nas data je blagodat po meri Hristovog dara.

Ali, postoje zapovesti i principi koji ujedinjuju put monaha i put laika. Bog je stvorio svaku dušu predodređenu za život u Njegovom Carstvu. Stoga ne treba deliti hrišćane na one koji su napustili svet i one koji ostaju u njemu.

U perspektivi spasenja duše, unutarnji život podjednako je neophodan za laika i za monaha. Razlike koje postoje ne umanjuju šanse za spasenje duše.

Hristova zapovest zahteva odricanje od sveta - za sve. Samo će stepen, mera i oblik odricanja biti različiti. Ako neko pravilno organizuje svoj život, onda će se i za laika on u svim aspektima pretvoriti u hrišćanski podvig.

Ista blagodat može se dobiti životom u svetu, kao i u pustinji, kada je delanje čoveka vođeno duhovnim podvigom. Tada i laik postaje poput monaha: duhovno i svetovno je usko povezano, da se jedno ne može odvojiti od drugog.

Ukoliko uporedimo svetovni i monaški put, ovaj drugi daje čoveku znatne prednosti. Ali „svakome će se mnogo dati... mnogo će se od njega zahtevati“. Monaštvo nije samo drugačiji život: to je poseban, misteriozan oblik bića.

Vrlo je važno pravilno prosuditi meru svojih mogućnosti i sposobnosti: shvatiti šta je tačno Božji poziv za mene, da ne sanjam tuđe puteve i krstove, već da u potpunosti savladam životni poziv koji mi je Promisao odredila.

Molitva

Svetootački spisi opisuju zajedničku delatnost Duha Svetoga i čoveka u ostvarenju njegovog spasenja, uzajamno projavljivanje Božanske blagodati i ljudskih napora, ljudske slobode. To je interakcija Božije i čovekove volje.

Sam put ka spasenju duše, put pokajanja, dat nam je kao kreativni zadatak. Lično pregnuće je strogo individualno, jedinstveno i posebno za svakoga. Pozvani smo na podvig, da naš život učinimo oličenjem Božjih zapovesti.

Duhovni uspon ka spasenju i savršenstvu određuje interakcija čoveka sa Bogom i Duhom Svetim. U ovoj natprirodnoj sinergiji, čoveku je potrebna osetljiva duhovna intuicija da nađe vlastiti put koji vodi do glavnog puta.

Razumevajući vlastite životne okolnosti, čovek mora poznavati metode za postizanje određenih molitvenih stanja. Polazeći od ličnih sposobnosti i predispozicija, osoba treba da izgradi svoju taktiku za unutarnje delanje.

Prava molitva rađa se kao pokretačka snaga našeg podviga, ali i kao plod sinergijskog stvaranja. Ona je živo obraćanje Bogu, priziv ne rečima, čak ni mislima, već celim sastavom naše duše - kao misao, osećanje, volja i telo.

Takva molitva mora se naučiti. Nije dovoljno moliti se u jednostavnosti. Molitva zahteva određenu veštinu i psihofizičku tehniku. Ovo uključuje balansiranje dva principa: živo obraćanje Bogu i ovladavanje svojim telom.

Molitvena praksa ima razne oblike, zavisno od okolnosti, sa svetovnim ili monaškim životom, u urbanom ritmu ili tihom utočištu. Unutarnje delanje svuda ima svoje osobenosti, uz posebne pristupe i sopstvene metode.

Svetootačko učenje daje putokaz za postignuće obnovljenog stanja svesti – delatne umno-srčane molitve. Rezultat povratka i ponovnog sjedinjenja uma sa srcem je ulazak u novi nivo bića: čovek ulazi u prostor duhovnog delanja.

Stupnjevi Isusove molitve su: verbalna (slovesna), zatim umna i srčana molitva (delatna i blagodatna); najviši stupanj je sozercateljna molitva.

Delatna i blagodatna molitva

Delatna molitva primerena je nižem duhovnom statusu, u kome se svi nalazimo. Ona je dostupna svakom hrišćaninu, i suštinski se razlikuje od blagodatne molitve, koja je dostupna na višim nivoima duhovnog života.

Dok ne steknemo stanje početne bestrasnosti i iz nižeg statusa bića ne pređemo u prirodno stanje, trajaće period delatne molitve. Ova molitva uma i srca ostvaruje se uz znatan trud čoveka i neprimetnu Božju pomoć.

Kod blagodatne molitve, ljudski naponi više nisu odlučujući. Sam Duh Sveti moli u čoveku, ne napuštajući njegovo srce. Silom blagodatni, čovek počinje da sozercava nezemaljski svet i da stupa u živu zajednicu s Bogom.

I tada čoveku Bog može podariti blagodatnu molitvu uma i srca, koja se zove sozercateljna, koja otvara put ka sticanju savršene bestrasnosti, kao krajnjem cilju unutarnjeg umnog delanja. To su visoki nivoi duhovnosti, retko dostignuti, dostupni samo onim izvršnim duhovnim podvižnicima.

Delatna molitva suštinski se razlikuje od blagodatne molitve. Ako je blaženo sozercanje darovano od Boga onima koji su pobedili svoje strasti, delatna srčana molitva dostupna je svima koji su za to dobro pripremljeni.

Priprema za početnike su vežbe u prelasku sa verbalne na umnu molitvu, posebno razvijanje veštine držanja uma u predelu grudnog koša. Suština pripreme je proces odvajanja uma od intelekta, što može da traje godinama.

Delatna molitva uma i srca dostupna je svima, pa i čoveku koji se još nije očistio od strasti. Ona jeste alat za čišćenje unutarnjeg čoveka, jer oslobađa čoveka od strasnih misli, reči i loših dela, i uz nju se može savršeno očistiti um, srce, čitava naša duša i izaći iz strasnog stanja.

Potpuno savršenstvo, tj. očišćenje od strasti, ostvaruje se tajanstvenim dejstvom Duha Svetoga u dušama podvižnika kojima je dato da uđu u drugi, sozercateljski, a potom i treći period duhovnog života: oboženja čoveka.

Nivoi molitve

Kroz sve faze duhovnog podviga reči Isusove molitve ostaju iste, ali sa sazrevanjem svesti i preobražajem duše, molitva se kvalitativno menja: od početne verbalne, preko umne i srčane, do same sozercateljne molitve.

Na početku, osoba čita ili izgovara reči molitve, ali verbalna molitva ima svoj standard. Nju karakteriše sprega uma sa razumom, pravolinijsko kretanje uma i vezivanje uma za reči molitve (izgovorene ili unutarnje).

Verbalni nivo molitve savladan je kada je sam um ugrađen u reči molitve. Metod praktikovanja verbalne molitve zove se „prebacivanje uma u reči“.

Uz reči: „Isuse Hriste, Sine Božiji...“ um ide ka spolja, uz „pomiluj me“ vraća se nazad, i tako u krug. Ali to nije kružna molitva, već samo sled dva linearna pokreta ka napolje i nazad ka ka unutra, između kojih postoji jaz.

Ovakav jaz u linearnom kretanju uma ka spolja i unutra stvara gubitak mentalne energije. A energija uma je nešto najvrednije; ona se mora sabrati i spojiti s našim duhom, što nije moguće postići verbalnom molitvom.

Kada osoba koja je na verbalnom nivou čita u sebi Isusovu molitvu, to neće učiniti molitvu umnom. Ako pažnju usmeri na srce, molitva neće postati srčana, već ostaje verbalna, i dalje će umno čitati molitvu rečima.

Na stupnjevima umne i srčane molitve misao više ne zahteva obavezno ovaploćenje u reči. Ovde je misao samo misao. Misao teče bez izgovaranja rečima u umu. Čovek uznosi čistu misao ka Bogu, a da je ne izrazi rečima.

Čovek koji je stekao molitvu srca, kada se tiho moli, može da misli bez reči, samo u pojmovima. Ako čita naglas to ne znači da molitva postaje verbalna. On se moli glasno a u isto vreme od srca, moli se svojim duhom.

Dakle, pojmovi verbalne, umne i srčane molitve označavaju različita stanja svesti i određene nivoe mišljenja. Na svakom od ovih nivoea čovek se može moliti glasno ili tiho (u sebi), što se dešava na različite načine.

Unutarnji monah

Jevanđelje zahteva od nas ne samo uklanjanje poroka, već umrtvljavanje naše volje i samoljublja, raspeće tela, strasti i želja, uništenje same naše duše. Ne zahteva ništa manje nego da celog sebe položimo na oltar kao punu žrtvu.

Onaj ko je iznutra spreman da da svoj život za Hrista, postaje njegov učenik. Sveti mučenik Ignatije Bogonosac, kada odlazi u svoju mučeničku smrt, kaže: „Sada tek počinjem da budem učenik, samo da bih mogao da dostignem Hrista.“

Ono što se žrtvuje zapravo je neprirodno postojanje. Žrtva biva nagrađena sticanjem obnovljene prirode, obdarene darom žive zajednice sa Bogom. Ovo je slika onoga na šta je svaki hrišćanin pozvan da otelotvori u svom životu.

Međutim, poziv na šrtvu razotkriva našu inerciju, našu nevoljnost da se rastanemo sa svojim starim ja. Mnogi ne traže odmor i mir, već žele da pronađu mir u dremežu svoje savesti, u pospanoj inertnosti sopstvenog duha.

Realnost je takva da krug onih koji razumeju ovaj problem prilično uzak. Većina hrišćana koji žive crkvenim životom nisu zainteresovani da se u praksi oslobode zemaljskog ropstva i uđu u unutarnji svet duhovnog života.

Problem je aktuelan i u monaškom životu. Uprkos godinama provedenim u manastiru, ne teže svi ka istinskom monaštvu tj. unutarnjem monaštvu. Malo je među monasima i našim pastirima onih koji se punom posvećenošću bore da steknu molitvu uma i srca i kojima je umno delanje glavni podvig.

U monaštvu se stiču spoljnji uslovi, ali oni su dati za uređenje unutarnjeg života, za formiranje unutarnjeg monaha. Upravo je to suština i smisao monaškog puta, gde god da se on odvija - u svetu, u manastiru ili u pustinji.

Manastir je institucija tj. nstrument koji stvara nužne uslove.za spasenje. Monah nije neko ko je dao monaški zavet... Monah je onaj koji živi za Boga.

Ako monah ne postigne unutarnji život u duhu, gubi sve svoje prednosti. Samo odricanje od sveta je obezvređeno. Tada monaštvo gubi svoje značenje.

Sveti Ignjatije kaže: „Ranije je umni rad bio veoma rasprostranjen i među svetovnim ljudima... Sada je sve iskorenjeno; ostao je samo privid pobožnosti, snaga je presušila. Bez istinskog umnog delanja, monaštvo je telo bez duše“.

Monaštvo počinje tamo gde se i telo i um predaju Bogu: „Monaštvo je život u Hristu, potpuno posvećen Bogu... To uključuje i telo i dušu. A posvećivanje duše Bogu je, pre svega, „posvećivanje uma Bogu“, što je mentalna praksa“.

Cilj monaha da od svog unutarnjeg čoveka napravi monaha. Sam boravak na svetom mestu nije dovoljan. Treba živeti unutarnjim monaškim životom, po primeru svetih. Pravo monaštvo počinje tamo gde se i telo i um predaju Bogu.

Prekinuti vezanost za spoljnji svet i istinski se povući iz njega moguće je samo kroz trezvenije - vežbanje uma i srca. Onaj ko nema molitvu, Isusovu molitvu, i ko nema iskustvo trezvenija, ne može se nazvati monahom.

Jer bez trezvenija nema dubinskog očišćenja uma i duše. Sledstveno, spolja možemo biti monasi, ali unutar sebe nismo monasi. Sveti oci kažu:

Askeza tela je umrtvovanje tela - post, bdenje i sve vrste uzdržanja. Askeza duše je očišćenje uma i srca, uzdržavanje uma od lutanja i snova, tj. trezvenost u molitvi uma i srca. Bez harmoničnog spoja ove dve komponente, nema monaštva.

Um i srce moraju biti u potpunosti usmereni ka Bogu i sve prepreke moraju biti uklonjene. A ako u manastiru nema uslova koji pomažu monahu da se sabere i uđe u sebe, onda takav manastir zadobija - antimonaški karakter.

To se dešava kada spoljnji poslovi u manastiru prevladaju nad unutarnjim. Tada monahu nedostaje vremena za bdenje u samotnoj keliji i za proučavanje svetih spisa. Čak može postati nemoguće ispoštovati svakodnevnu službu.

U takvom manastiru, sve je uređeno tako da ometa unutašnje delanje monaha. Na osnovu reči Grigorija Bogoslova, Grigorija Palame i Ignjatija Kavkaskog, takvi „antimanastiri“ zapravo lišavaju monaški život smisla i svrhe.

Odricanje od sveta

Raspoloženje prema svetu nije spojivo s ljubavlju prema Bogu. Ne možemo se približiti Bogu, a da se ne povučemo iz zemaljskih poslova. Povratak sebi je okretanje od spoljnjeg. Cilj je sprečiti čoveka da svoj um zaokuplja svetom.

Srce ne može ostati mirno i slobodno od snova sve dok je pod uticajem duševnih osećanja ovoga sveta. To nije ništa drugo do novozavetna zapovest. Rečeno nam je: „Ne ljubite svet“. Kršenje se smatra grehom i traži pokajanje.

Čistota srca duše nije moguća bez odricanja od sveta. Unutarnje odricanje od sveta, samoća u sebi u isihiji, neophodno je za svakog monaha i laika.

Najbolje je sabrati se u sebi i razgovarati sa Bogom. Temelj svih blagoslova, spasenje duše iz neprijateljskog ropstva i put koji vodi ka toj svetlosti i životu, počinje sabiranjem sebe na jedno mesto.

Sabiranjem sebe u sebe, u ovo jedinstveno mesto, čovek stiče sposobnost da istinski započne unutarnji život. Samo na ovom jedinstvenom mestu, u duhovnom srcu, rađa se duhovni život.

Kroz pad smo izašli ka spolja. Vratimo se sebi, okrećući se od spoljašnjeg. Pomirenje i sjedinjenje sa Bogom su nemogući ukoliko od spolja ne uđemo unutra.

Samo unutarnji život je istinski hrišćanski. Ovde, na granici spoljnjeg i unutarnjeg, gde ljubav prema svetu umire i rađa se ljubav prema molitvi, počinje ulazak u sebe. Upravo ovde otvara se pristup tajni duhovnog života.

Bez prelaska ovog Rubikona, čovek ostaje u nemilosti stihija spoljnjeg, duševnog i trošnog života. On neće proći dalje od verbalne molitve, neće prevazići barijeru strasti, niti iskusiti blagodat zajedništva sa Bogom.

Unutarnji podvig znači stalni napor volje usmeren ka Bogu. Koncentrisati se, odnosno sabrati se u sebe, zaista je odricanje od života po zakonima sveta, istinsko, unutarnje odricanje. Ovim ulaskom u sebe rađa se duhovni život.

Unutarnjim delanjem počinje uspostavljanje zajednice sa Bogom. Ovaj podvig zahteva stalni napor volje usmeren ka Bogu. Ovo jeste suština isija metoda.

Bogoopštenje se postiže ne povremenim mentalnim vežbama, ne samo kroz pravila i prisustvo službama, već stalnom težnjom ka Bogu, sveobuhvatnim neprestanim duhovnom radu na duši, u svim spoljnjim i unutarnjim pravcima.

Odricanje od sveta ne znači fizičko preseljenje u manastir ili pustinju, već poseban stav prema svetu oko nas, koji je telesni život, „carstvo tela“.

Odricanje od sveta je odbrana od strasti, način da se čovek organizuje i pozicionira tako da sebe zaštiti od njihovih efekata, čak i ako se život odvija usred ovog sveta. Upravo to je istinsko odricanje, raspeće sebe za svet.

Povlačenje u sebe udaljava dušu od pogubnog uticaja sveta. Ali, povlačenje na pusto mesto ne može spasiti čoveka, jer spoljnja samoća uspavljuje strasti. Ono što je potrebno jeste da ih iskorenimo, prevaziđemo, a to ne dolazi kroz neaktivnost, kada strasti spavaju, već kad počnu da se ustremljuju protiv nas.

Isihastička „pustinja“ podrazumeva unutarnju tišinu, sabira um, smiruje dušu, zaustavlja nemir srca i omogućava čoveku da sjedini um sa srcem. Ovo stanje je dostižno čak i u svetovnom okruženju. Ipak, onaj ko ga nije postigao, čak ni povlačeći se u pećinu, neće ni sabrati um niti ga sjediniti sa srcem.

Naš um je sjedinjen sa razumom i uvek je usmeren ka spolja. Sve dok ove prepreke blokiraju put ka duhovnom srcu, ni umna ni srdačna molitva ne mogu postojati. Naš um moramo odvojiti od razuma i sjediniti ga sa srcem.

Moramo naučiti um da se drži srca, da uđe u srce i počne da kruži unutra, zatvoren u svojoj ćeliji. Očišćenje srca je moguće samo kroz srčano delovanje. Tada će sam naš duh početi da oživljava, budeći se iz svog letargijskog sna.

Ovo srčano duhovno polaćenje početak je duhovnog života. Delatni period hrišćanskog života nastavlja se sve dok čovek ne dostigne stanje početnog bestrašća. Delatna molitva može da raste, sazrevajući uz svoja tri stupnja.

Sazrevanje molitve

Na svakom od četiri stupnja, Isusova molitva poprima savršeniji oblik. Ali, u svaki od stupnjeva čovek se uzdiže samo uz pomoć božanske blagodati.

Glavna karakteristika verbalne molitve je da je um sjedinjen sa intelektom. U ovom stanju uma, sva mentalna energija je koncentrisana i zadržana u glavi.

Ako nauči da se moli, u verbalnoj molitvi čovek vodi intenzivnu borbu. On se bori sa mislima, pokušava da ih preseče. To su prave mentalne bitke. Ali glavni problem je što čak i kada odgurne misli, um ostaje uronjen u njih.

Kada um uspešno odbacuje misli, ne dozvoljava nikakvu drugu misao osim molitvene misli, javljaju se trenuci isihije, Tada se um održava u relativnoj mentalnoj čistoti. Međutim, na stupnju verbalne molitve um nikad nije čist.

S verbalnom molitvom, um nije spreman za pobedu. Za to je nužno vladanje metodom trezvenija, odbrane od pomisli. A umu ovde nedostaje takvo oružje.

Da bi um ostao čist, sposoban za sjedinjenje sa duhom i bogoopštenje, ne sme da sadrži ništa osim molitvene misli. Svaka misao koja prekida molitvu dovodi do - greha. Stoga, pri verbalnoj molitvi um ostaje nečist od misli.

On ne poznaje stanje duše. Sa takvim umom imamo nečistoću duše i srca. Um na verbalnom nivou nije sposoban da potpuno utihne i ostane u tišini.

Verbalna molitva, kao nečista, unekoliko je beskorisna i uzaludna. Ali iz opšte perspektive hrišćanskog života, ovakva molitva je svakako blagoslov. Blagoslov je što se čovek uopšte moli... on se ovde moli najbolje što može. Takva molitva, kao napor u granicama čovekovih moći, prihvaćena je od Boga.

Verbalna molitva vrši dve radnje: živo obraćanje Bogu i držanje pažnje u predelu grudi (ili na samom srcu), što podstiče odvajanje uma od intelekta. Koordinisanjem ova dva napora, polako se stiže dar pune verbalne molitve.

Raskidom spoja sa intelektom, um izlazi iz glave i „kotla sa kašom misli“. Božija blagodati tada može verbalnu molitvu preobraziti u umnu molitvu.

Sazrevanje molitve

Umna molitva

Na stupnju umne molitve um je već odvojen od razuma, ali još nije sposoban da se poveže sa srcem. Pažnja je i ovde fokusirana u gornjem delu grudnog koša, u predelu ključnih kostiju, u krajnjem slučaju može i direktno u srcu.

Ovaj fokus uma budi „srčani odgovor“, kojim duhovno srce reaguje na molitvenu misao. Ukoliko se u molitvi um drži u gornjem delu grudi, kako se ovo saosećanje srca bude razvijalo, um će se neprimetno spustiti u srce.

Molitva sada teče u umu bez reči. Reči molitve više ne izgovaramo, već samo mislimo. Molitvena misao počinje da teče lako, prirodno i slobodno.

Sadržaj molitve se jednostavno doživljava kao čista misao. Kod verbalne molitve, osoba tiho ili u sebi izgovara osam reči. Kada molitva postane umna, čitava molitvena fraza rezonira u umu odjednom, kao čista misao.

Više nema napetosti u mišićima govora, oseća se unutarnje olakšanje, Molitvena misao teče sama od sebe, a sadržaj molitve postaje jedna misao tj. molitva u svedenom obliku. Umna molitva stoga je osetno brža od verbalne. Ona kao bljesak obasjava um... nije potrebno vreme za mentalnu artikulaciju.

Vezom sa srcem, um je stekao slobodu. U borbi sa mislima više nema bespomoćnosti kao na verbalnom nivou. Um više nije tako zavisian od raznih misli. Čovek se sada pažljivije moli, a molitva postaje relativno čistija.

Sazrevanjem umne molitve, to stanje svesti održava se u svim uslovima, dok neko čija je praksa samo spoljnja, uvek bira pogodna mesta i položaje.

Međutim, realno, kod umne molitve pažnja je još uvek daleko od stabilne. Um nije u stanju da se čvrsto i dugo održi bilo u predelu grudi ili u srcu. Pažnja se prenosi na spoljne objekte, ili na glavu... ili podleže mašti.

Sledstveno, opšte stanje osobe tokom umne molitve definiše se kao nestabilno. Um jeste odvojen od intelekta, ali još nije sjedinjen sa srcem. To je međustepeno stanje. Umna molitva nije cilj, već neka „prelazna faza“.

Držanje uma u predelu grudi uspostavlja spregu uma i srca, koja isceljuje našu inferiornu mentalno-racionalnu prirodu. Kako se iskustvo gomila, ovom veštinom um najzad pronalazi srce. Ovo se dešava po Božijoj milosti.

Pod uticajem blagodati, um se sjedinjuje sa srcem i ujedinjuje se u aktivnoj umno-srčanoj molitvi. Um se povezuje sa duhovnim srcem, sa našim duhom. Ovo je novo stanje svesti, značajan korak od podprirodnog bića do prirodnog.

Veština je navika, ono što se pamti i ponavlja. U poređenju sa mentalnim, sećanje tela je grubo i primitivno. Ali sećanje duhovnog organizma pokazuje se prefinjenim, toliko da se proteže na početak, u primitivna vremena.

U našem duhu pohranjeno je sećanje na duhovno ustrojstvo pre pada u greh praroditelja. Sprega um-srce obnavlja sećanje na prvobitne predispozicije.

Spoljni naponi ostaju neefikasni zbog unutarnje nepripremljenosti osobe. Presudni faktor sprege um-srce je stepen pripremljenosti duše za njihovo povezivanje, kada Božanska blagodat može da uvede čoveka u srčanu molitvu.

Spremnost se određuje ulaskom u sebe, unutarnjim životom. To nije samo molitva, već obuhvatni set podvižničkog i pokajničkog života. Jedino uz odgovarajuću strukturu življenja, molitvena praksa daje željene rezultate.

Jedan od znakova spremnosti osobe jeste pojava trenutaka početne isihije tokom molitve, kada sve pomisli u umu prestaju. Mentalna tišina, izvesni vakuum, tada okružuje molitvene reči i pomisli ne upadaju u polje pažnje.

Važno da osetimo i uhvatimo takve trenutke i pokušamo da ih zadržimo. Treba ostati u tišini uma, držeći se molitve kao srži, i ne dozvoljavajući bilo kakve misli: „bez ćutanja pomisli, um neće krenuti u skrivene tajne“.

U početku ova stanja javljaju se nehotice, ali sa iskustvom u njih je moguće ulaziti po volji. Ovom veštinom stiče se sposobnost trezvenia. Kada sazru uslovi, bićemo uvedeni u srčanu molitvu. Od nas se traži da se pripremimo. Ostalo je u Njegovim rukama. Božija blagodat se ne može naterati da deluje.

Sazrevanje molitve

Kada um konačno pronađe srce, to je prelazak u stanje svesti koje se naziva delatna molitva umnog srca, srčana molitva. Um je sjedinjen sa srcem, dok se mentalna energija spaja sa duhom, a centar ove fuzije je naše duhovno srce.

Delatna molitva je početni oblik srčane molitve, koji se preobražava u savršeniji, blagodatni stupanj, sve do sozercateljne molitve. Samo uz našu delatnu saradnju stvaraju se uslovi da blagodat Božija povezuje um sa srcem.

Delatna srčana molitva dostupna je svakom hrišćaninu, svakom grešnom i strasnom čoveku. Upravo takvim osobama je i namenjena. Jer ova molitva je glavno oruđe za početno pročišćenje srca, duše i tela od greha i strasti.

Kada se ovo očišćenje u izvesnoj meri postigne i čovek zadobije stanje prvobitne bestrasnosti, tada se daje blagodatna molitva, kojom Duh Sveti održava ujedinjeno stanje uma i duha u srcu, bez napora od strane čoveka.

Dakle, molitva sa blagodaću može postati neprekidno stanje, čime postaje moguće ispuniti zapovest: „Molite se bez prestanka“. Um se vraća u svoje rodno boravište srca gde pada u naručje duha, svog oca, i sjedinjuje se s njim.

Na stupnju umne molitve, um još nije bio u stanju da se poveže sa srcem. Srčanom molitvom, ova sposobnost je stečena. Još uvek je potreban napor da se um spoji sa srcem, ali um sakupljen u srcu postupno se sjedinjuje sa njim.

Um se sjedinjuje sa srcem dejstvom Božije blagodati. Njegove sklonosti su nepredvidive, ne podležu našoj kontroli. Stanja povezanosti su epizodna, privremena, a vremenom veza postaje trajna, molitva postaje samostalna.

Tokom delatne srčane molitve um iznova napušta srce, biva rasejan i luta. Povremeno se vraća razumu u predelu glave, ali se samo trenutno povezuje s njim. Stoga ga sada nije teško otrgnuti od razuma i ponovo sabrati u srcu.

Oslobođeni um bavi se obnavljanjem zakonskog, prirodnog odnosa sa srcem. Zahvaljujući naporima umne molitve, veza um-srce je obnovljena i otpočinje povratak u prirodno stanje bića, u kome um i duh čine jednu celinu u srcu.

Kada se um sabere u srcu, tu se sjedinjuju sve snage duše i tela. Sabiranje uma je pažnja, sabiranje volje - bodrenost, sabiranje čula trezvenije. Ove tri unutarnje prakse donose dve dobrobiti - samosabiranje i *unutarnji boravak*.

„Unutarnji boravak“ je jasan izraz i precizna slika raspoloženja asketske duše. Ovakva struktura duše, sama po sebi, garancija je daljeg duhovnog rasta.

Podvižnik raste u svojoj unutarnjoj borbi. Postepeno se ispravlja, dobija slobodu i snagu. Može se pratiti kako sazreva u svom asketizmu, kako preseca preostale niti koje ga vezuju za svet i istovremeno sve dublje zaranja u sebe. Pri tom se, istovremeno, njegovo unutarnje „ja“ polako obnavlja iz dana u dan.

Ovo je čitav kompleks pripremnih mera, čovek mora delovati harmonično i istovremeno u raznim pravcima. Time se priprema temelj i stvaraju unutarnji uslovi koji će omogućiti da se srčana molitva rodi u srcu u dogledno vreme.

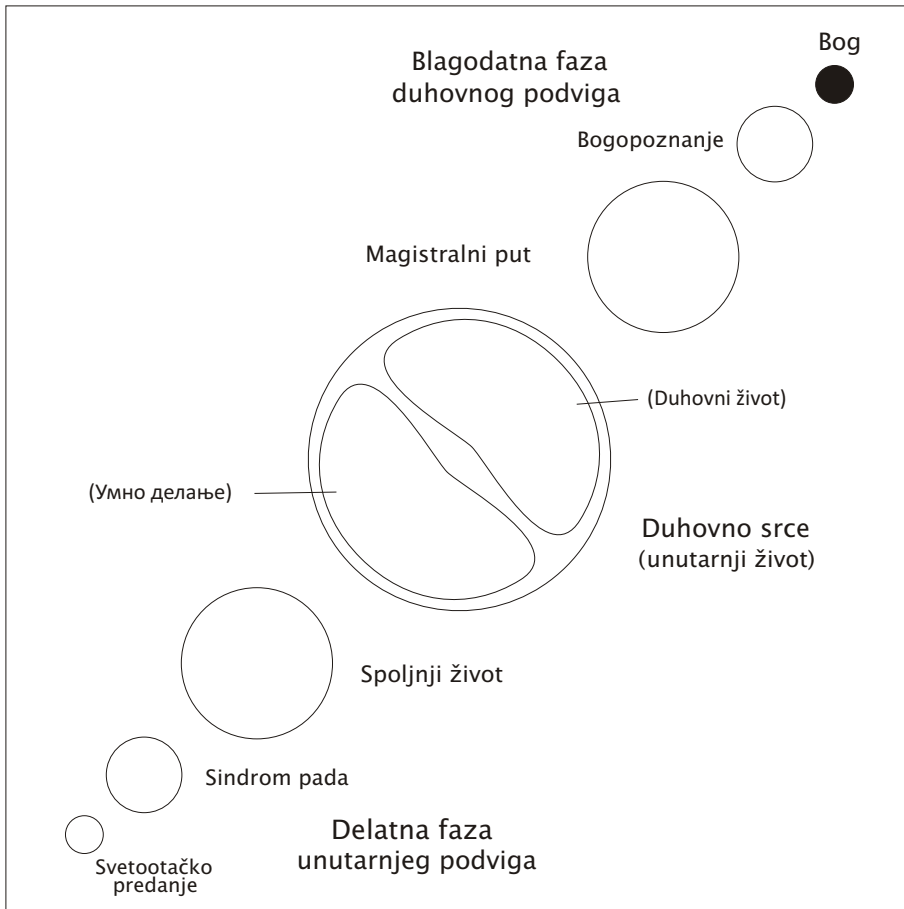
Molitva je stanje uma... kako živimo, tako se i molimo. Važno je pravilno organizovati život. Tako stvaramo uslove za molitvu. A kad je duhovna utroba spremna, tada blagodat Božija oplođuje naš duh i dolazi do začeca molitve.

Bez posebne pripreme, srčana molitva ne nastaje. Priprema je uuravo - sam proces prelaska iz spoljnog u unutarnji život. Molitva se ne pojavljuje kao rezultat naših napora, ne može se nametnuti. Ona je tajna. Srčana molitva ne može se roditi bez stvaranja unutarnjih uslova za njeno začecé Svetim Duhom.

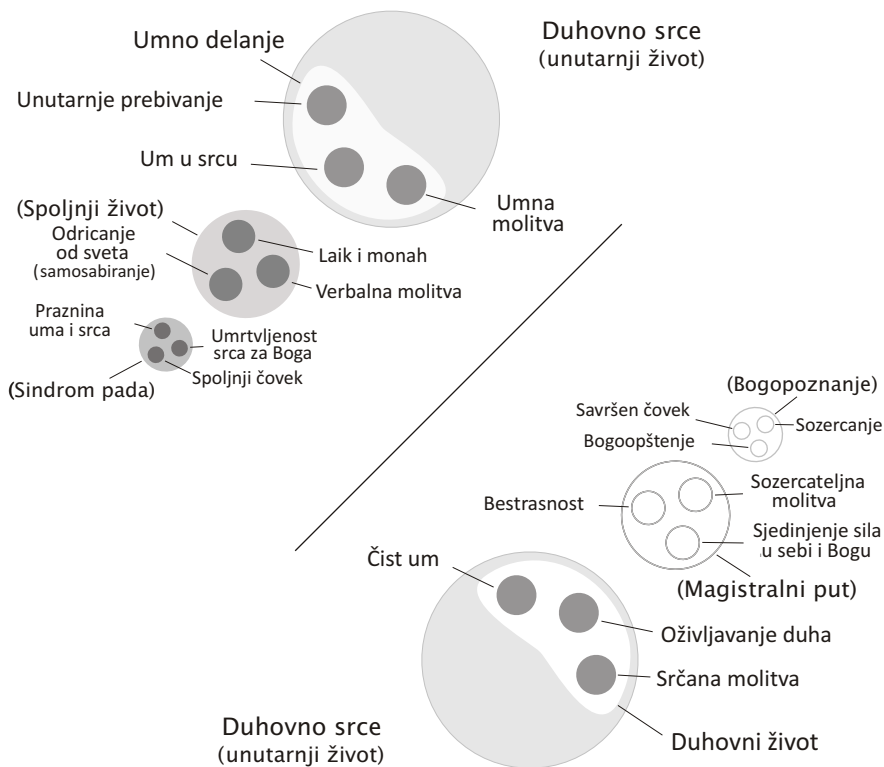
Kada čovek stekne sposobnost umno-srčane molitve, tokom molitve mogu se manifestovati i doživljavati neka posebna stanja. Takvo iskustvo naziva se: „delatno sjedinjenje uma sa srcem“. U tom stanju čovek se zapravo moli iz srca.

Pažnja uma koncentrisana je u oblasti „srčanog mesta“ i ne napušta srce. Čovek na ovom stupnju može doživeti duhovno uzdizanje. Sam um bez mnogo truda drži se u srcu. Molitva postaje veoma laka, prosto teče iz našeg srca.

Ali, sprega uma i srca još uvek nije postojana, ne može se trajno održati. Molitva se ipak prekida, a cilj je sada zadržati um i srce u molitvenoj vezi.

1. Delatna faza podviga

2. Blagodatna faza podviga

Sazrevanje molitve

Srčana molitva

Duhovno stanje uma postiže se povezivanjem uma i srca. U tim trenucima, suštinski centar, duh, i mentalna energija čine jedinstvenu celinu. Dokle god je um sjedinjen u srcu sa duhom, on biva prožet duhovnim osećanjem.

Ulaskom u srčanu molitvu, iskustvo veze uma sa srcem praćeno je stanjem početne isihije. Nagoveštaji se mogu osetiti već kod umne molitve, ali na ovom stupnju inicijalna isihija je prvi aktivni stepen unutrašnje tišine.

Posebno stanje tišine uma za vreme umno-srčane molitve moguće je pošto um utihne, odnosno prestane tok dolaznih misli. To se postiže značajnim smanjenjem aktivnosti uma i prikupljanjem mentalne energije u srcu-duhu.

Sve dok um ostaje povezan sa duhom, moguće je održati živu vezu sa Duhom svetim, i tada se molimo duhovno, istinski. A kada se pojave impulsi koji ometaju, um vodi rat protiv njih, braneći postignutu unutarnju tišinu.

Na pozadini mentalne tišine, svaka misao koja se pojavljuje odmah je primetna kada prekine tišinu koja okružuje. Postalo je moguće prekinuti misli na vreme, mogu se saseći u korenu i sprečiti da prodru u srce.

Kao glavno sredstvo za očišćenje i isceljenje strasne prirode čoveku je dat metod trezvenija. Ovaj proces očišćenja ostvaruje se Božjom blagodaću. Oci smatraju trezvenije najboljim metodom čišćenja uma i srca od strasti.

Trezvenije je glavno oruđe umne borbe. Upravo je ova sposobnost, stečena kroz srčanu molitvu, ono što otvara Svetom Duhu pristup srcu. Uz saradnju našeg duha i Duha Božijeg, moguće je potpuno očistiti dušu od strasti.

Ako odsečemo svaku misao pre nego što je um prihvati i što se spoji sa njom, i oslušujemo mir u dubini srca, možemo uhvatiti trenutke isihije.

Početna isihija i metod trezvenija usko su povezani i isprepleteni. Za odbijanje napada trezvenijem, nužno je održavati stanje isihije. Štiteći i čisteći srce od pomisli, trezvenije uvodi u isihiju i održava tišinu uma.

Metoda trezvenija ima 3 radnje: 1) održavanje stanja isihije (kao pomoćna), 2) uočavanje dolazećeg misaono-čulnog impulsa u pozadini mentalne tišine, 3) brzo odsecanje svake sugestije koja se pojavi, uz pomoć Isusove molitve.

Ovaj metod naziva se svetim jer je to sinergijsko delanje. Trezvenije nije moguće bez učešća Hrista prizvanog u molitvi i bez pomoći Duha Svetoga. Sve što radimo je da pratimo napade neprijatelja i prizivamo Hrista.

Sama naša molitva nije sila koja uništava smetnje, mi nismo u stanju da oteramo demona. Samo blagodat Božija, kao odgovor na našu molitvu i naš poziv, spaljuje demone i odbija napade. Mi prizivamo Boga i On nas čisti.

Čistota uma je velika sila i moćno oružje. Kada je um čist od pomisli i usmeren ka Bogu, srce se ispunjava blagodaću Duha Svetoga. Ovo je pravo prisustvo Boga. U tom stanju, demoni ne mogu da seju svoje pogubne misli.

Sve dok je naš relativno čist um u Bogu, mi smo pod zaštitom blagodati. Demon ne može napasti milost. Srce koje u molitvi priziva ime Božije je „štit koji odbija sve ognjene strele đavolje, čak i ako je među ljudima“.

Zato su trenuci umnog, srčanog trezvenija vreme duhovnog mira, isihije. Uz tihovanje pod okriljem blagodati, mirno i otvoreno stajemo pred Bogom. Blagodat prožima našu prirodu, pročišćava našu dušu i posvećuje nas.

Nakon odvajanja od intelekta i povratka u srce, um može biti veza sa spoljnim svetom. Molitveno stanje održava se bez prekidanja veze um-srce, moguće je istovremeno komunicirati s ljudima i vršiti razne aktivnosti.

Kada je prvi čovek izgubio zajednicu s Bogom, on se potpuno okrenuo sebi. Ova neprirodna usmerenost dovodi do samodovoljnosti, do razvoja samstva. Ali sloboda nije samoljublje, već slobodno prepuštanje sebe volji Božjoj.

Udaljavanjem od samstva, slabi izvor koji je hranio gordost. Čovek je prožet smirenim duhom, prepoznaje potpunu zavisnost od promisli Tvorca. Oseća da sloboda nije naša sebična volja, već predavanje sebe volji Božjoj.

Sazrevanje molitve

Sa većinom srčane molitve nastaju stanja isihije, kad prestaje tok misli. Tada se mogu desiti veoma suptilna iskustva. U srcu se ovara dubina bez dna, čovek ulazi u drugi prostor, onaj duhovni, i počinje da oseća prisustvo Boga.

U ovim trenucima čovek jasno oseća da nije sam. U predelu srca postoji punoća koja svedoči da je Bog blizu, sa nama. Kako molitva srca sazreva, ova iskustva se produbljuju. Ovim se prirodno stvara stanje unutarnjeg mira.

Ovo iskustvo uspostavlja stanje mira u duši. Osoba održava samokontrolu i smirenost čak i kritičnim situacijama. Blizina Boga postaje stvarnost i sadržaj života. Čovek može da se poveri Bogu i sasvim preda Njegovoj volji.

U srčanoj molitvi ljudski duh privlači Duha Svetoga, koji prilazi našem srcu i dotiče ga svojom blagodaću. I u ovim svetim trenucima, kada je ovde prisutan Bog svojom blagodaću, sugestije se raspršuju i misli povlače.

Ali dejstvo blagodatni nije predvidljivo i nije pod našom kontrolom, ona se udaljava i napušta nas voljom Božijom. Naš zadatak je da zaštitimo svoje srce od nepažnje, od svake nečistote, štiteći blagodat koja nas je posetila.

Srčana molitva i trezvenije su neophodan alat za očišćenje srca i duše, ali to je preliminarno čišćenje. Dubinsko očišćenje duše je van naših moći, u rukama Božije blagodati. Očišćenje se postiže silom Duha Svetoga.

Direktna veza čoveka i Boga moguća je samo preko srodnih elemenata. Naš um postaje srodan Najvišem, nakon što formira celinu sa našim duhom. Tada znamo da imamo duh i da je Bog Duh. I to postaje tačka duhovnog dodira.

Um koji se moli u trezveniju odbija čulni pokret. Na taj način um izbegava bilo kakav spoljni uticaj. Njegov jedini sadržaj je ime Božije – apel Hristu. Um ostaje čist i čuva srce, što je najpovoljnije stanje za našu palu prirodu.

Jedini sadržaj tihog uma u tim trenucima je molitveno obraćanje Hristu. Telo čuti, nema zemaljskih misli. Naš duh je toliko čist da ovo stanje daje Svetom Duhu mogućnost da komunicira sa nama. Duh može dodirnuti duh.

O samerljivosti ljudskog i Božjeg uma Grigorije Bogoslov kaže:

Čovek ima lik Božanstva, stoga i u Bogu i u čoveku caruje priroda uma. Um u čoveku je najviši i bogoliki početak, i upravo sa umom se Bog, Vrhovni Um, može ujediniti kao sa najbližim i najsrodnijim.

U trenucima žive veze duha sa Duhom, Božja blagodat deluje na dušu čoveka. Samo je jedna stvar viša od toga: Sveta Tajna Pričešća. Duh Sveti, u neposrednom opštenju sa našim duhom, preobražava našu staru prirodu.

Dahom Duha Božijeg um se prožima blagodaću i sve više produhovljuje. Vremenom se vraća sposobnost sozercanija, koju su prvi ljudi izgubili. Ljudski um ponovo stiće moć da direktno sagleda realnosti duhovnog sveta.

Ljudski duh je sama srž našeg bića, Gospod preko njega utiče na čitavo naše biće. Ušavši u srce, blagodat svuda prodire: osvećuje i pročišćava ceo naš duhovno-duševno-telesni organizam – osećanja, volju, razum i telo.

Prelazeći iz uma u telo, blagodat preobražava telo, čini ga duhovnim, tako da odbacuje zle telesne želje i više ne vuče dušu nadole, nego se uzdiže sa njom, od čega ceo čovek onda postaje duh. (Grigorije Palama)

Blagodat osvećuje čovekov duh i dušu, a zatim deluje obožavajuće na telo. Ovo dejstvo proteže se na spoljnje projave u kojima učestvuju i duša i telo. Sve misli, reči i dela čovekova sada počinju da se ispunjavaju blagodaću.

Kada je um u srcu, uz molitvenu vezu sa Bogom i neprekinut tok blagodati, svaka aktivnost će se pretvoriti u istinski kreativan duhovni poduhvat. Čak i svakodnevno delanje i aktivnosti postaju služba osvećena blagodaću.

Što su trenuci trezvenija čistiji i duži, um u tišini zadržava molitvu u srcu, čovek postaje manje strastven, a duhovno telo se potpunije uzdiže.

Blagodat će zagrliti čitavu dušu... ukoreniti se u njenim najtajnijim delovima i carovati u njoj. Tada duša prihvata sopstvenu prirodu, vraća se svojoj čistoti koju je imala pre pada, svojoj bogopodobnoj suštini.

Sozercanje i bogopoznanje

U palom stanju, čovekov um je rasejan u spoljnji prostor, a sa njim se rasejava i energija duše. Čovek je pozvan da kroz unutarnji podvig sabere rasejani um i vrati ga na njegovo mesto u duhovnom srcu, njegov zakoniti dom.

Tek kada se um, okrećući se ka unutra, potpuno vrati sebi i pri tom sakupi u sebi sve ostale duševne i telesne snage, moći će da izbací iz svoje srži sve što je stekao spolja. Zapravo, tek tada um može postići istinsko očišćenje.

A kada je čist, um će postati nem i tih... tada može dostići stanje savršene isihije. Tada će moći da stane pred Boga i dobije blagodat sozercanja. Um će prevazići čak i sopstvenu prirodu i postati obožen kroz zajednicu sa Bogom.

Kada se to postigne, tada se um, srce, duša i telo, do sada rastrgani grehom, iznenada sjedinjuju u Gospodu. To je čovekovo sjedinjenje sa samim sobom i istovremeno njegovo sjedinjenje sa Gospodom. Takvo sjedinjenje je dar Duha.

Isihastički podvig unutarnjeg delanja u svom najčistijem obliku upravo je ono čemu Jevanđelje uči. Kako se čovek udubljuje u sebe, stiče sposobnost da se uzdiže naviše, u viši svet, da oseti svoju bliskost nebeskom svetu.

Upravo umno delanje je magistrala koji vodi direktno u Carstvo Božije, dok su ostali putevi - zaobilazni. Ovo je put potpunog unutarnjeg preporoda same ljudske prirode, obnove i preporoda duše... direktan put našeg spasenja kojim se dostiže stvarno, živo zajedništvo sa Bogom. Put ka bogoopštenju.

Ovo je magistralni unutarnji put ka stvarnom bogopoznanju. Bogopoznanje - šta je to? To je zapovest... oba Zaveta, zakon obavezan za ispunjavanje.

Glavna zapovest je ista, a i metoda kojom je možemo ispoštovati:

„I neka Te poznaju... jer nema Boga osim Tebe, Gospode“, kaže Stari Zavet.
„Poznajmo pravog Boga i budimo u Njegovom istinitom Sinu Isusu Hristu“,
upućuje Novi Zavet. Hrist poziva „Ostani u meni“... „Budimo u Hristu“.

Biti u Hristu kao i bogopoznanje, jevanđeljski su sinonimi. Jevanđelje objašnjava bogopoznanje: „Neka poznaju Tebe, jedinoga istinitog Boga – ovo je život večni“. Sledstveno, bogopoznanje je garancija večnog života u Bogu.

Preko apostola Hristos poziva „svi da postignemo poznanje Sina Božijeg“ i moli se za nas „da ti Bog dade Duha mudrosti i otkrivenja u poznanju Njega“.

Jevanđelje objašnjava sa najvećom jasnoćom šta je bogopoznanje: „Da poznaju tebe, jedinog istinitog Boga.“ To je večni život. Sam Sin Božiji nas poziva preko Apostola. „Sve ćemo postići poznanjem mene, Sina Božijeg.“

Zato se Apostol moli za svoju decu. „Sećam se“, kaže on, „u svojim molitvama da vam Bog da duh mudrosti i otkrovenja u poznanju Njega.“

Apostol poziva: „Morate odbaciti stari način života, prepun požuda, obnoviti se duhom svog uma i obući se u novog čoveka, stvorenog po Bogu“. Obnoviti duh umom – to je koncept bogopoznanja kroz sjedinjenje uma sa duhom koje vodi punoj unutarnjoj obnovi i preobražaju suštinske prirode čoveka.

Put ka bogopoznanju je put preporoda duše, put našeg spasenja. Na njemu je ostvarivo živo opštenje sa Bogom. Ovo jeste magistralni, unutarnji put, koji je otvoren za svakog čoveka - kako svetovnjaka, tako i monaha ili pustinjaka.

Novi zavet direktno zapoveda: „Ostanimo u Hristu“. To je Hristovo učenje. „Vi ostajte u meni, i ja u vama. A ko ne ostane u meni, biće izbačen napolje“.

Bez duhovnog podviga ljudsko biće ne može da sazri u „savršenog čoveka“, kako Novi zavet definiše put bogopoznanja, radi postizanja stanja oboženja.

Svaki nosilac lika Božijeg predodređen je i pozvan da postane podoban Bogu. Da li mu je dato pet talanata, tri, ili samo jedan... to se daje primereno njegovoj snazi. I svako je pozvan da stekne blagodat Božiju po svojoj meri.

A ako čovek ne postigne ono kako je Tvorac namenio, onda će prestupnički zakopati dobijeni blagodatni talant, svoj lik Božiji, u zemlju. Tako će sam ostati frustrirano biće, nepotrebna sirovina, sirovi ipostasni materijal.

Bogopoznanje

Bogopoznanje nije intelektualni rad već tajna sozercanja. Ova blagodat stiće se sozercateljnom blagodatnom molitvom. Stvorivši čoveka po liku svome, Gospod ga je učinio sozercateljem, kako bi mogao imati živo bogoopštenje.

U svojoj čistoti, čovek, neprestano sozercava lik Oca. Zadivljen je i shvata božansku promisao, uzdižući se u mislima iznad svega čulnog i telesnog. Za učešće u zajednici sa Bogom, naša duhovna čula moraju biti produhovljena.

Tada se otvaraju naše duhovne oči. Čovek vidi duhom i uverava se svojim očima da je Bog blizu. Ova blizina doživljava se kao stvarno prisustvo Boga.

Živo okretanje ka Bogu vodi do osećaja živog prisustva Boga. Kretanje duše ka Bogu je sama suština našeg asketskog podviga. A osećaj živog prisustva Boga je recipročno kretanje Njegove blagodati. Kakav god stav da imamo, neka nam najvažnije bude živo okretanje ka Bogu, stajanje pred Njegovim očima.

Sv. Grigorije Palama uči o tom stajanju: „Ni molitva ni pevanje psalmi ni sami po sebi ne mogu nas spasiti, već njihovo izvođenje pred očima Božijim“.

To se postiže pred licem Božijim kada um nepokolebljivo gleda u Njega, ojačan u osećaju da smo se potpuno predali Bogu. Ovde je ocrтана opšta linija.

Bog nas poziva savršenstvu svetih: do poznanja Sina Božijeg, do savršenog čoveka, do mere rasta punoće Hristove. To je put kojim se postiže oboženje.

Tu su dva pojma: Hristov rast, koji označava duhovno savršenstvo i poznanje Sina Božjeg, označava bogopoznanje. Jasno je da ovu blagodat bogopoznanja čovek stiće molitvenim zajedništvom s Bogom kao znak duhovnog savršenstva.

Čovek postaje savršen čovek. I to je mera Hristovog duhovnog rasta, mera srodnosti sa Sinom Božjim, odnosno postizanje svetosti, punoće Božjeg lika. To je oboženo stanje najvišeg savršenstva za koje je sposobna ljudska priroda.

Svi mi se moramo uzdići do savršenog čoveka, do bogoopštenja, kako bismo bili dostojno prebivalište za Boga. To je mera Hristove zrelosti i granica savršenstva do koje hrišćanstvo uzdiže. Više od toga nije moguće zamisliti.